

ЗАКОН РІКО – ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В США

Закон про організації, що діють під впливом рекету і корупції (РІКО) – The Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act, було прийнято в США в 1970 р. Він є складовою частиною розд. 9 Закону” Про контроль над організованою злочинністю” і кодифікований у статтях 1961 – 1968 розд. 18 Кодексу США[4, с.776-786]. Саме цей закон є найважливішою частиною законодавства проти організованої злочинності, яке коли-небудь приймалось у США.

Декілька слів про історію цього нормативного акта. У 1967 р. Президентська комісія з правозастосування й управління юстицією США офіційно визнала, що організована злочинність контролює легальний бізнес [3, с.333]. Також було визначено, що “організована злочинність – це співтовариство, яке прагне діяти поза контролем американського народу та його уряду. Вона включає тисячі злочинців, які діють у рамках таких же складних структур, як структури великих корпорацій (підкорюються своїм законам, що діють з більшою жорсткістю, ніж закони уряду). Її дії не імпульсивні, а є результатом складних угод, спрямованих на досягнення контролю над цілими сферами діяльності для одержання величезних прибутків” [5, с.6].

Для ефективної протидії цьому негативному явищу необхідно було розробити нові підходи й засоби впливу, оскільки звичайні зусилля правоохоронців, розраховані на так би мовити “вуличну” злочинність, не давали бажаних результатів. Зазначений закон розроблено і прийнято з метою переслідування організованих угруповань за вчинення всіх видів злочинної діяльності, пов’язаних не з одним злочинцем, а зі злочинною змовою декількох виконавців.

Оскільки метою організованих груп є одержання прибутку, то саме на боротьбу з цим і спрямовані відповідні статті закону, в яких передбачено механізми припинення стимулу до наживи.

Цей закон ускладнює процес інфільтрації організованої злочинності в легальний бізнес. Основна його відмінність від інших

законодавчих актів і його прогресивний характер полягають у тому, що він був розроблений для переслідування не окремих осіб, а організацій, якими можуть виступати товариства, об'єднання, асоціації, інші юридичні особи, а також будь-яка група осіб, які фактично об'єднанні, але не є юридичною особою(п.4 ст.1961 РІКО). Тому група шахраїв може вважатись організацією, що діє під впливом рекету, так само як і будь-які приватні, громадські чи державні організації, включаючи профспілки, офіси губернаторів, суди, відділення поліції, органи виконавчої влади тощо.

Таким чином, термін “організація” має гнучке тлумачення і відображає різноманітний характер кримінальних асоціацій, а американські суди також широко трактують це поняття.

Закон дозволяє порушити кримінальну справу тільки за членство у “кримінальному підприємстві”, що займається рекетирською діяльністю. Разом із угодами, які уклали США з іншими країнами про екстрадицію злочинців, РІКО становить те підґрунтя, на підставі якого можна притягати до відповідальності злочинців, які знаходяться поза межами США. Він спрямований також на боротьбу з “білокомірцевою” злочинністю (наприклад, з фінансовим шахрайством, шахрайством з цінними паперами та ін.).

РІКО у ст. 1962 забороняє наступні чотири злочинних порушення:

1) отримання будь-якого прибутку будь-якою особою безпосередньо чи опосередковано від будь-якого типу рекетирської діяльності або від збирання незаконних боргів;

2) купівлю й використання безпосередньо чи опосередковано будь-якої частки “підприємства” або контроль над нею шляхом вчинення певного типу рекетирської діяльності;

3) ведіння справ або участь безпосередньо або опосередковано у справах підприємства із залученням будь-якого типу рекетирської діяльності чи збирання незаконних боргів;

4) змова на порушення будь-якого з положень, перелічених у цій статті. [4, с.780]

Пояснення вжитим термінам наводиться у ст. 1961 Закону. Що стосується поняття “ рекетирська діяльність”, то воно в РІКО не розкривається, а дається лише перелік злочинів, які можуть належати до такої діяльності (наприклад, убивство, пограбування, вимагання,

азартні ігри, незаконний оборот наркотиків та інші злочини, які переслідуються законами штатів і караються більш ніж одним роком ув'язнення). Крім того, існує перелік федеральних злочинів, що охоплюються категорією “рекетирська діяльність”. Це порушення закону Хобса, хабарництво, фальшивомонетництво, контрабанда цигарок, шахрайство з банкрутством, непристойність та деякі інші злочини.

Щоб рекетирська діяльність вважалась порушенням РІКО, повинен бути певний “тип (зразок) рекетирської діяльності”, який потребує принаймні 2-х рекетирських вчинків, перший з яких було здійснено після того, як закон набрав чинності, а останній – протягом десяти років(без урахування будь-якого періоду ув'язнення) після вчинення попереднього. “Незаконний борг” – це борг, поява якого пов'язана з незаконними азартними іграми або лихварською діяльністю [4, с.777-778].

Отже, щоб пред'явити обвинувачення згідно з законом РІКО прокуророві належить доказати : а) предикатний злочин або злочини; б) “тип” або “зразок” такого діяння; в) “ підприємство”, що просуває такі незаконні дії.

Верховний суд США також передбачає, щоб злочини були об'єднані загальним задумом, планом або мотивом [3, с.335,336].

Згідно зі ст. 1963 РІКО можливі покарання включають такі види, як ув'язнення (до 20 років позбавлення волі або довічне), штрафи (до 25 тис. дол.) або обидва види, а також застосування конфіскації(кримінальної та цивільної) [4, с.780-783]. Таким чином, покарання, передбачені РІКО, є набагато суворішими, ніж за окремі предикатні злочини, що допомагає прокурорам застосовувати судовий компроміс, метою якого є засудження винного за менш серйозні злочини в обмін на співробітництво і свідчення проти керівників злочинних організацій.

Після того, як судом винесено обвинувальний вирок і встановлено підстави для конфіскації власності, суд видає ордер на останню згідно з законом РІКО. Положення про конфіскацію походить із загального права Англії, коли в обвинувачених у вчиненні фелонії (тяжких злочинів) та зради вилучалося все рухоме й нерухоме майно. На відміну від англійських законів, конфіскація згідно з РІКО обмежена власністю, набутою шляхом порушення ст. 1962.

Якщо об'єктом конфіскації є конкретна сума грошей, то вилучається та кількість грошей, яка набута незаконним способом. Це означає, що правоохоронним органам не обов'язково простежувати рух незаконних прибутків до конкретних об'єктів заради розв'язання питання про конфіскацію. У випадку, коли державні обвинувачі (атторней) можуть простежити такий рух прибутків, саме ці об'єкти підлягають конфіскації. З метою захисту інтересів третіх сторін конфіскація не передбачена, якщо новий власник доведе, що він є чесним покупцем і не мав жодної підстави підозрювати, що власність підлягала конфіскації.

Статті 1964 – 1968 закону РІКО містять положення щодо цивільних засобів впливу на злочинні організації [4, с.783-786], які є превентивними по своїй сутності.

Пункт “а” ст.1964 дозволяє окружним судам США не допускати й обмежувати порушення ст. 1962 шляхом віддання відповідних розпоряджень будь-якій особі або установі про відмову від будь-якої частки в будь-якій організації; накладання справедливої заборони на майбутню діяльність або інвестиції будь-якої особи, яка, не обмежуючись наведеним, включає, заборону будь-якій особі працювати в тій сфері бізнесу, де функціонує організація, діяльність якої впливає на внутрішню або закордонну торгівлю; ліквідації або реорганізації будь-якої організації у процесі захисту порушених прав невинних осіб. Згідно з п. “в” цієї ж статті будь-яка особа, власності чи бізнесу якої було завдано шкоди, може звернутися до суду й отримати потрібну компенсацію завданих їй збитків, а також вартості судового позову, включаючи помірну оплату адвоката.

Отже, державі в рамках цивільного судочинства непотрібно доказувати вину особи, власність якої пов'язана зі злочинною діяльністю. Навпаки, тягар доказування покладається на власника, який і повинен довести, що майно не використовувалося для злочинної діяльності або не було отримане в результаті такої діяльності [6, с.368-369].

Які державні органи застосовують цей закон?

Основним відомством, на яке покладено боротьбу з організованою злочинністю, є Федеральне бюро розслідувань (ФБР) – структурний підрозділ Міністерства юстиції США, керує яким Генеральний атторней. Саме розслідування кримінальних справ щодо

організованих груп, а також білокомірцевої злочинності згідно з законом РІКО є основним пріоритетом цієї організації. Агенти ФБР збирають і акумулюють факти, ведуть пошук свідків, збирають докази по цій категорії справ. ФБР має свої штаб-квартири у всіх частинах держави [1, с.414,415].

Структурним підрозділом Міністерства юстиції є також відділ по боротьбі з організованою злочинністю й рекетом (OCRS), покликаний координувати програми Міністерства по боротьбі з організованою злочинністю. Першочергова увага приділяється контролю над традиційними групами організованих злочинців, такими як Коза Ностра, китайські триади, сицилійська мафія, російська організована злочинність, а також новими азіатськими і європейськими угрупованнями, які стрімко розвиваються.

Крім того, OCRS включено в розробку національних програм боротьби з організованою злочинністю, він координує цю діяльність разом із ФБР, а також безпосередньо допомагає атторнеям у складних питаннях застосування закону РІКО [7, с.50, 51].

До спеціально створених суб'єктів попередження організованої злочинності належать спеціальні ударні групи -Strike Force Units – комплексні міжвідомчі підрозділи, що працюють під керівництвом офісу Генерального атторнея і включають працівників федеральних і штатних правоохоронних органів. Зараз вони діють у 24 містах США, які характеризуються найбільш складною криміногенною обстановкою. Їх різновідомчий склад виявився оптимальною формою взаємодії державних структур, що сприяє акумулюванню інформації різних установ у єдиному центрі. Методичну допомогу в розслідуванні й підтримці державного обвинувачення спеціальним ударним групам надає відділ по боротьбі з організованою злочинністю і рекетом Міністерства юстиції США.

Результатом застосування закону РІКО було ув'язнення керівників Коза Ностри, ліквідація діяльності цілих “сімей” злочинців, що належали до італійської мафії, та ін. Наприклад, до 1990 р. тисячі основних діючих осіб організованих злочинних угруповань та їх помічників були засуджені на довгі строки ув'язнення, у тому числі 5 найбільш впливових “сімей” Нью-Йорка, а також члени Коза Ностри в Бостоні, Клівленді, Канзас–Сіті, Пітсбурзі та інших містах [1, с.401,402].

Однак необхідно підкреслити, що точних даних про загальну кількість обвинувачених і засуджених по кримінальних справах за 30 років дії РІКО статистика не дає, існують лише розрізнені статистичні дані (у 1995 р. – 779 підсудних, у 1996 р.-556, у 1999 р. їх кількість збільшилася до 1099 осіб [2].

Підсумовуючи викладене, можна зробити деякі висновки. Закон РІКО враховує особливості організованої злочинності, її гнучкість і постійне пристосування до реального життя. Він безпосередньо спрямований проти того, що живить і підтримує функціонування організованої злочинності, – проти кримінальних прибутків. У законі передбачено механізми припинення стимулу до наживи.

За словами Р. Джуліані, колишнього прокурора Південного округу м. Нью-Йорк, “замість того, щоб тільки доказати один злочин у житті обвинуваченого, РІКО дозволяє доказати все його життя у злочинах” [1, с. 403].

Обов'язок по застосуванню закону покладено на федеральні органи. Це зумовлено тим, що, враховуючи склад злочинних організацій та їх можливості підкупу, місцеві і штатні правоохоронні органи об'єктивно мають менше шансів ефективно протидіяти впливовим і добре керованим організаціям злочинців.

На нашу думку, з огляду на обсяги тіньової економіки й малоефективні заходи щодо протидії організованій злочинності в Україні належне вивчення й урахування американського досвіду при реформуванні власного законодавства є корисним і потрібним.

Список літератури: 1.*Abadinsky H.* Organized Crime.-6th ed.-Wadsworth.-2000.-528 p. 2.*Бургер И.* Краткий обзор федеральных законов по борьбе с организованной преступностью в США: Док. в Нац. юрид. акад. Украины 2 окт. 2002 г.- Рукопись 3.*Dinga M.* Extradition of RICO Defendants to the United States under Recent US Extradition Treaties //Boston University International Law Journal. -Vol.7.-1989.- № 2.-P. 329-349. 4.*Federal Criminal Code and Rules as Amended to January 4, 1999.* – West Group.-1999.-1675 p. 5. *President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice. Task Force Report: Organized crime.*- Wash. D. C., 1967 6.*Siegel L.* Criminology: theories, patterns, and typologies.-6th ed.-1998.-642 p. 7.*United States Department of Justice. Legal Activities 1997-1998.* - U. S. Department of Justice, 1998.-112 p.

Надійшла до редакції 18.10.2002 р.